

Ermenistan-Türkiye İlişkilerinde Uzlaşmaya Destek

Üç Aylık Genel Bakış (Özet)

Ekim-Aralık 2011

Ermenistan-Türkiye arasındaki diplomasinin resmi olarak askıya alınması ile iki ülke arasındaki normalleşme süreci, taraflar arasında diplomatik ilişkiler kurulana kadar artık tamamen sürecin devam etmesini arzu eden ve her iki tarafın uygun tutum içinde bulunmasına çabalayan sivil toplum arasındaki değişim programlarına ve ikinci kanal diplomasie(T2D) kalmıştır. 2011 yılının sonbaharında Ermenistan-Türkiye ilişkilerinde çalkantılı bir süreç olmasına rağmen, SATR ortakları ve destekçilerinin ezici çoğunluğu her zamanki gibi başladıkları faaliyetlere çevrelerinde gerçekleşen olumsuz söylemlere rağmen devam ettiler ve kısa ömürlü de olsa Fransız Parlamentosu'nda soykırımların inkarını suç sayan tasarı ile ilgili gelişmelerin yarattığı akıntıya karşı durabildiler. Bu gibi durumlar SATR tarafından yüz yüze düzenlenen ağ faaliyetlerinin aslında bazen nasıl sivil toplumda negatif yorumların da oluşabileceğinin bir ispatıdır.

Bu çeyrekte SATR faaliyetlerinin özetleri:

Ticari (Business-to-Business) Etkinlikler ve Projeler:

- UMBA ve TABDC'nin müşterek çabaları sayesinde 200 Ermeni taşıma kamyonu için 31 Ocak 2012 yılına kadar Türkiye topraklarında transit geçişi sağlayan 200 Pilot giriş izninin bitim sürelerini uzatmak için Türk hükümetini teşvik etmede önemli rol oynandı. Bu başarının elde edilebilmesi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) İzinler Hakkında Pilot Projesi çerçevesinde mümkün oldu. Ermenistan Uluslararası Karayolu Taşıyıcılar Birliği, KEİ giriş izinlerini kullanarak Türkiye üzerinden Ermenistan kamyonlarının transit geçişini sağlayabildiler. Kasım 2011 yılında iki Ermenistan plakalı kamyon Samsun limanından transit olarak Türkiye'ye geçti ve Türkiye-Gürcistan sınırındaki Sarp noktasından geçebildi.

- UMBA, Ermeni ve Türk Seyahat Şirketleri (AATTC) Derneği ve üç Ermeni seyahat şirketi temsilcilerinin, Van Asya İpek yolu Ticareti ve Üretim fuarının bir parçası olarak 04-07 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen ikinci "Van Turizm Fuarı"na katılımını sağladı. Ziyaret çerçevesinde Ermeni seyahat acenteleri fuarda kendi seyahat programlarını tanıtırken diğer AATTC üyeleri ile ortak planlar ve ortak turistler için bölgesel tur paketleri üzerinde çalıştılar.

UMBA ve ICHD, ticari işbirliğini geliştirmek, olası ortakları belirlemek ve yakınlaşma sürecinde kadınların rolünü de geliştirmek amacı ile 19-24 Ekim, 2011 tarihinde Gümrü ve Vanadzor şehirlerinden Diyarbakır'a altı işkadını götürerek bir ziyaret düzenledi. Birçok farklı faaliyetin ve üretim teknolojilerinin

tanıtılmasının yanı sıra ilgili Ermeni üreticilere ayran üretimi ile ilgili tarifler ve püf noktaları hakkında bilgi verildi.

- Kasım 22-23, 2011 günü, UMBA Erivan'da bir ticari konferans düzenledi, bu konferansa özel-bireysel ticari toplantılar eşlik ettiler. Hafif sanayi, inşaat, mobilya üretimi, madencilik, takı ve farklı ticaret kollarını temsilen otuz Türk işadami konferansa katıldı. Konferans sırasında, UMBA gelecekteki işbirliği konusunda Diyarbakır Ticaret Odası ile bir mutabakat zaptı (MOU) imzaladı. Ayrıca, Ermenistan'dan Kadın Forumu STK'sı ve Türkiye'den DOGUNKAD kadın girişimciler arasında işbirliğini desteklemek üzere yine bir Mutabakat Zaptı imzaladılar. Toplantı sırasında Diyarbakır'da plastik malzemeler üreten bir firma olan Güney Dek ve Ermenistan'dan Crown Kimyasal Ermenistan'da ortak üretime başlamak üzere anlaştılar.

- EPF ve UMBA, SATR açık kapı hibe havuzu ile Gümrü'de iki iş forumu düzenlenmesine yardımcı oldular. İkinci Gümrü-Kars Ekonomik Forumu Aralık 14-17 2011 tarihinde Gümrü Geliştirme Vakfı tarafından organize edilirken, International Alert tarafından ortaklaşa finanse edildi. Forum sırasında peynir, şarap, bal üretiminin yanı sıra konaklama sektöründe uğraşan küçük işletmeler bir araya getirildi. 24-25 Kasım 2011 tarihinde Shirak Rekabetçilik Merkezi Vakfı tarafından düzenlenen Shirak Expo 2011'de Ermenistan ve Türkiye'den kadın girişimciler için özel bir bölüm vardı. Forum Ermeni ve Türk girişimciler arasında imzalanan temaslar ve sözleşmeler ile sonuçlandı. Küçük işletmeler bu toplantı sonrasında sınır ötesi işbirliği için yeni fırsatlar yakaladılar.

- ICHD, GAYA, UMBA ve TABDC Ermenistan ve Türkiye arasındaki ulaşım ve yük taşımacılığı üzerine yaptıkları araştırmayı "Ermenistan, Türkiye ve Bölgede Ulaştırma ve Uluslararası Koridorları Geliştirme Perspektifleri" başlıklı bir rapor altında topladılar. Raporda Ermenistan ve Türkiye'deki fikir önderleri (hükümet, iş ve uzman topluluk temsilcileri) için yollar, demiryolları ve multimodal taşımacılık sorunlarını gidermek ve sınır ötesi iş geliştirme konuları üzerine araştırmalara yer verilirken, sınır ötesi ticareti teşvik eden fikirlere de yer verildi. Rapor Ermenistan-Türkiye ulaşım etkileşimlerini olası iki senaryo olarak inceledi: Statüko(şimdiki durum) ve açık sınır. Rapordaki en önemli argümanlardan biri Ermenistan'ın ve Türkiye'nin ticaret ve ulaşım konularında aynı önemli uluslararası kuruluşlar ve sözleşmelerde imzalarının bulunmasıydı. Ancak, Ermenistan ve Türkiye arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi için bu argümanların potansiyeli göz ardı edilmiş ve bugüne kadar çok az araştırılmıştı. Raporda ayrıca Türk malların satın alındığı takdirde ticari faturaların Ermenistan tarafından kabul ve tescil edilmesi için iki taraftan da iş adamlarının ve derneklerin lobi faaliyetlerinde bulunmaları önerilmekte.

Medya ile ilgili Etkinlikler:

- YPC ve İzmir Üniversitesi, her iki taraftan medya uzmanlarının 2008-2010 döneminde medyanın önemli ve zayıf yönlerini anlamalarına yardımcı olacak, "Ermeni ve Türk Medya Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Medyada Temsili Dinamikleri" başlıklı geniş ölçekli bir medya çalışmasının ilk (kalitatif) bölümünü yayınladılar. Nitel araştırma önemli ölçüde Ermeni ve Türk basınında normalleşme sürecine yönelik tutumların iç ve dış siyasi bağlamda, değişen dinamikleri takip ettiğini gösterdi. Ayrıca, Türkiye'nin, bazı durumlarda, protokol ve futbol diplomasisi ile ilgili yayınlarında Türkiye'nin Ermenistan ile değil, ABD ile müzakere ettiğine dair izlenim yarattığı sonucuna vardı. 1 Ekim - 15 Kasım 2011 tarihlerinde eş zamanlı olarak tarama-izleme nitel araştırması hedeflenen 10 medya sonuçlarını kapsayacak şekilde yapılmıştır. Çalışmanın iki aşamada elde edilen sonuçları analiz edilmiş ve nihai olarak araştırma raporunda bu bilgilere yer verilecektir. "4. Dalga: Ermenistan-Türkiye" Facebook grubu Ermenistan-Türkiye ilişkileri konusunda üyelerin girişimlerini ve olaylara ilişkin bilgi alışverişi için önemli

bir platform olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Ayrıca, bu sayfa genel olarak bu bilgileri diğer medya organları ile paylaşmayı sağlayan bir ortam haline gelmiştir.

- 26 Ekim 2011 günü, Yerkir Media TV’de Madde 27 adlı talk show’da Türk yönetmen ve kültürel figür Çiğdem Mater kendisine ait olan " Garabed Amca " adlı belgeseli sundu. Türkiye'den bir yönetmenin Ermeni kamuoyuna Ermeni Soykırımı ile ilgili yapmış olduğu bir filmi sunması oldukça önemliydi. Bu Ermenistan-Türkiye ilişkileri konusunda Türk toplumunda tutum değişiklikleri olduğunun bir kanıtı olarak Ermeni toplumunda yankı buldu. Başka bir televizyon programı da gençlerin Ermenistan-Türkiye diyalogu katılımını sağlamak için düzenlendi. Her iki program da yaklaşık 10.000 izleyiciye Yerkir Media TV sayesinde ulaştı.

- EPF ve GPoT 2011 yılının Ekim ayı sonunda Ermenistan'ı ziyaret etmeleri için CNN Türk'ten bir ekip davet etti. CNN Türk de yabancı haber bölümü başkanı Hande Aşık, Ermenistan'ı ziyaret ederek uzmanlar ve farklı kesimlerden insanlar ile bir araya geldi. Kendisinin ziyareti sonrasında CNN Türk'te Ermenistan ile ilgili : Ermenistan ekonomisi, enerji sektöründeki fırsatlar, Ermenistan-Türkiye diyalogu konusunda Ermeni sivil toplum toplumun bakış açıları, ve iki Gümrülü ailenin hikayeleri-Türkiye'de çalışan Ermeni göçmenlerin hayatları hakkında farklı dosyalar yayınlandı. Habertürk ajansı ve Radikal gazetesinden iki gazeteci, Erivan'ı ziyaret ederek Kasım 2011'de gerçekleşen Çocuk ve Gençlik 7. Uluslararası Film Festivaline katıldılar. Türkiyeli genç animatörlerden oluşan bir grup da SATR açık kapı hibe desteği kapsamında yar alan ve yukarıda adı geçen festival'e katıldılar.

Gençlik ve Kültür:

- Kasım 2011 yılında, EPF Erivan'da "Samimi Yaratıcı Karşılaşmalar" adlı bir Erivan-İstanbul Pecha-Kuça Gecesi (PKN) düzenledi, bu vesile ile PKN ilk olarak sınır ötesi barış inşası bağlamında kullanılmış oldu. Pecha-Kuça Geceleri dünya çapında tanınan, 20 resimin her birinin 20 saniye gösterildiği bir Japon sunum biçimidir. Beş Ermeni ve beş Türk genç eski binalar, sosyal medya kullanımı yoluyla Türkiye'de proje fonu sağlanması, Ermenistan'daki sivil aktivizmi, Ermenistan-Türkiye ilişkileri üzerine gazete manşetleri hakkında mizahi eleştiriler ve Ermeni-Türk mutfaklarının ortak noktalarına sanatsal bir bakış konularında sunumlar yaptılar. Seyirciler Ermenistan sivil toplum, medya ve uluslararası topluluk temsilcilerinden olmak üzere toplam 80 kişiden oluşmaktaydılar. Erivan ve İstanbul'dan PKN lisans sahipleri ilkbahar 2012'de İstanbul'da bir PKN organize etmek üzere anlaştılar.

- Prodüktör Vahe Ohanyan'ın ve Direktör Adrineh Gregorian'ın ekibinin hazırladığı Ermenistan-Türkiye Sinema Platformu (ATCP) tarafından seçilen ve Ermeni-Türk ortak yapımı olacak belgesel projesi filmin çekimlerine Ekim 2011'de Türkiye'de başlandı. "Gürün'e dönüş" adlı belgesel Ermenistan ve Türkiye'nin yakınlaşmasının zorluklarını, köklerini keşfetmek için atalarının kasabasına giden Gürün'ün hikayesi üzerinden anlatmakta.

- Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından katalize edilen ve Türkiye'de yeni kurulan Gençlik Bankaları, 12 gençlik projesi üzerine Samsun ve İstanbul'da çalışmaktadır. Samsun'daki projeler hayvanlar için set-up gıda barınakların, özürülü gençler için keman dersleri, basketbol alanlarının kurulması, organize sokak tiyatrosu gösterilerinin düzenlenmesi, müzik stüdyosu kurulması, hip hop dans dersi, tenis turnuvası ve sokak gösterileri düzenlenmesi yanı sıra gençlik merkezlerinde müzik aletlerinin yenilenmesi gibi projelerden oluşmaktadırlar. Bu faaliyetler Gençlik Bankası modeli kullanılarak aktivist gençlerin Türkiye'ye Ermenistan arasında "know-how" sisteminde bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlamaktadır.

Politika Araştırma:

- ICHD ve TESEV ile AB'nin Ermenistan ve Türkiye ilişkileri üzerine iki analitik araştırma yayınlayarak, bu yayınları her iki ülkenin uzman topluluklarına ve diğer fikir önderlerine tanıtımı konusunda çalışmıştır. "Dizginleri çekmek: Açık bir Ermeni-Türk sınırının önemi ve Avrupa Entegrasyon'una Etkileri" ve "Türkiye'nin Avrupa, Güney Kafkasya ve Ermenistan Ticaret Politikası" başlıklarını taşıyan bu çalışmalara ICHD'nin web sitesinden ulaşılabilir. 10-11 Kasım 2011 tarihinde araştırmanın çıktıları ICHD Yıllık Ermenistan-AB Konferansı kapsamında düzenlenen bir panel sırasında Adalet Bakanlığı, AB Üye Devletleri, Rusya ve Türkiye, ikili ve çok taraflı kurumlar gibi daha birçok devlet ve kurumun temsilcilerine tanıtıldılar. ICHD ve TESEV iki analiz çalışmasını ve karşılaştırmalı özetlerini yayımlayarak, her iki ülkenin uzman çevrelerine ve fikir önderlerine tanıttılar. Bu toplantılar süresince önemli bir nokta ve muhtemelen başarı sayabileceğimiz analitik araştırma hakkında ortak tartışmaların da yapılabildiği idi.

Açık Kapı hibeleri:

- İkinci Gümrü-Kars Ekonomik Forumu ve Shirak EXPO ile kadın girişimciler arasında Ermenistan-Türkiye iş bağlantıları artırılması için destek projelerinin dışında, SATR Ermeni ve Türk genç mimarların profesyonel bir ağ oluşturması konusunda da bir projeye destek olarak ve kentsel planlama yapan genç uzmanların ortak projelerin geliştirilmesi yoluyla aralarında işbirliğini güçlendirecek, bilgi ve deneyim alışverişini kolaylaştıracak projeleri de desteklemekte. SATR aynı zamanda Hasmik Stepanyan'ın "Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Ermenilerin Rolü" kitabının Ermenice'den Türkçe'ye tercümesini de desteklemektedir. Kitap sosyal bilimler alanında Ermenistan Cumhurbaşkanı'nın bahsettiği 2011 ödülüne layık görülmüştür. Ayrıca, Vahan Ishkhanyan Türkiye'nin Hopa bölgesinde köylere yaptığı geziler çerçevesinde, Hemşinliler hakkında yapacağı araştırma çalışması için bölgede çok sayıda görüşme yapıp, onların geleneklerini, günlük yaşamları, dili, Türk toplumuna entegrasyon dereceleri, ekonomik sorunları hakkında çok sayıda fotoğraf ve video malzemeleri toplamıştır.

USAID ve Konsorsiyum üyeleri iki tarafın sivil toplum gruplarının beraber çalışmasını, işadamları ve farklı uzmanlar arasında ortak ağlar ve işbirlikleri yaratılmasını, iki toplum arasındaki anlayış şekillenip gelişmesi, bölgesel barışın ve ekonomik entegrasyonun gelişmesi açısından Ermenistan-Türkiye arasındaki uzlaşma sürecini desteklemektedir.

Bu raporun içeriğinden Konsorsiyum sorumludur, Birleşik Devletler Uluslararası Gelişme Kurumu(USAID) ya da Amerika Birleşik Devletleri'nin görüşlerini yansıtmayabilir.